

Opdrachten hoofdstuk 6 – Inclusief onderwijs

Opdracht 6.1 (theorie)

Leg middels een concreet voorbeeld uit wat bedoeld wordt met de volgende uitspraak: 'Onderwijs kan niet alleen een bijdrage leveren aan inclusie, maar is tevens het domein waarop inclusie kan worden vormgegeven.'

Opdracht 6.2 (praktijk)

Onze dochter Merle heeft jarenlang op het speciaal onderwijs gezeten. Ze heeft ernstige angstklachten en een kleine, rustige klas gaf haar veiligheid en de mogelijkheid om op haar eigen tempo te leren. Bij de overgang naar de middelbare school kwam ze op een inclusieve school terecht, waar ze verschrikkelijk onder heeft geleden. Vanaf het moment dat de andere leerlingen doorhadden wat er met Merle aan de hand was, werd ze het pispaaltje van de klas.

De index voor inclusie stelt de vraag centraal hoe barrières bij leren en participeren opgeheven kunnen worden. Welke barrières zie je in de voorgaande casus ten aanzien van het leren en participeren? Wie ervaren deze barrières? Hoe kunnen deze barrières worden teruggedrongen?

Opdracht 6.3 (theorie)

Welke voor- en nadelen van inclusief onderwijs kun je allemaal bedenken? Maak hierbij een onderscheid in voor- en nadelen vanuit de leerling zelf, zijn ouders, medeleerlingen en de leerkracht.

Opdracht 6.4 (reflectie)

Niek is leraar op een basisschool en heeft iedere dag zijn handen vol aan Joris, een achtjarige jongen in zijn klas. Joris woont al een aantal jaren in een pleeggezin en komt oorspronkelijk uit een gezin vol huiselijk geweld en verwaarlozing. Joris maakt moeilijk contact met leeftijdgenootjes en heeft veel moeite om zich te concentreren op school. Hij bemoeit zich de hele dag met alles en iedereen, behalve met zijn eigen schoolwerk. Hij kan geen drie minuten stilzitten, praat steeds door de lessen heen en houdt ook anderen van het werk. Niek heeft, in overleg met collega's op school, van alles geprobeerd en vindt de situatie van Joris in de klas niet meer houdbaar: de andere leerlingen hebben last van Joris, die bovendien zelf ook nauwelijks iets leert. Het enige wat Niek nu nog doet is Joris zo veel mogelijk aan het werk houden, zodat hij anderen niet stoort. Leren komt echt op de tweede plek. Het lijkt wel bezigheidstherapie, verzucht Niek wanhopig.

Wat vind je van de situatie? Wat zou je doen als je in Nieks schoenen stond? Welke rol zou een sociaal werker hierin kunnen spelen?

Opdracht 6.5 (methodevraag horende bij casus)

Lees de casus van Anna goed door.

Casus Anna

Anna verliest haar moeder al op zeer jonge leeftijd door een verkeersongeluk. In het gezin is ze een nakomertje. Het leeftijdsverschil met haar twee broers is groot; zodra ze de kans krijgen verlaten ze het dorp en vertrekken naar de stad om daar te gaan werken of studeren. Anna blijft alleen achter met haar vader, die de financiële administratie verzorgt van allerlei kleine bedrijven in de regio. Hij doet zijn werk voor een belangrijk deel in het kantoor aan huis.

Anna gaat naar de basisschool in het dorp en later naar de middelbare school in een wat grotere buurgemeente. Ze kan gemakkelijk leren en op school is ze een leerling die niet erg opvalt of bijzondere aandacht vraagt. Wel is ze altijd erg op zichzelf, en voor zover ze contact heeft met leeftijdgenoten is dat alleen op school. Thuis nodigt ze nooit iemand uit.

Anna's gedrag verandert als ze een jaar of 15 is. Ze maakt een psychotische periode door, doet een suïcidepoging door in haar polsen te snijden en wordt opgenomen in een jeugdpsychiatrisch centrum. In de gesprekken met haar hulpverleners wordt duidelijk dat haar vader haar langdurig heeft misbruikt.

Ondersteuning bij leren en leven

Na een opnameperiode in een jeugdpsychiatrisch centrum wordt Anna in een pleeggezin geplaatst. Met haar pleegouders krijgt zij geen bijzonder warme band, maar zij kan zich bij hen wel thuis voelen en tot rust komen. In een andere gemeente gaat ze weer verder met haar vwo-opleiding. Ze blijft ondersteuning houden van een sociaal-psychiatrisch verpleegkundige (SPV'er), met wie ze een zeer goede band krijgt en die haar ook helpt om zich op school te blijven concentreren. Op school is alleen haar decaan op de hoogte van haar problematiek. De relatie met haar vader blijft zeer complex en ze weet zich vaak geen raad met haar gevoelens: ze mist hem, maar is ook woedend op hem. Ook daarover kan ze bij de SPV'er haar hart luchten. In de periode die volgt op haar succesvolle vwo-examen wordt duidelijk dat haar begeleidster van baan en woonplaats gaat veranderen. Dan gaat het opnieuw mis en wordt Anna weer opgenomen. In die tijd begint zij zichzelf bij stress in haar armen te snijden.

Stigmatisering

Het lukt Anna om weer wat meer greep op zichzelf en haar omgeving te krijgen. Alleen het snijden in haar arm blijft een hardnekkige dwang als zij gespannen is. Zij heeft inmiddels een eigen woonruimte gevonden en het lukt haar goed om zelfstandig te wonen. Wel wordt zij nog begeleid door een sociaal werker van de ggz-instelling, die regelmatig contact met haar heeft, en samen met haar werkt Anna aan het stellen van doelen op het gebied van werken en leren. Anna is heel duidelijk over haar grote wens: ze wil verpleegkundige worden. Ook al is Anna nog erg onzeker over de haalbaarheid van zo'n opleiding, ze besluit toch tot de inschrijving, omdat Anna anders nog meer dan een jaar zou moeten wachten voor ze een nieuwe kans krijgt. Een maand later start Anna met hbo-Verpleegkunde. Ze wil in geen geval dat op de opleiding bekend wordt

dat ze een psychiatrische diagnose heeft. Ze wil een nieuwe start maken en vreest de vooroordelen die haar kunnen treffen.

Met de theoretische vakken heeft Anna geen problemen. Haar medestudenten kan zij daarbij bovendien wat 'op afstand' houden. Anna voelt zich prettig in de klas. Ze spreekt buiten de lessen met medestudenten af, durft in de klas vragen te stellen en is bij met haar schoolwerk. De problemen beginnen bij de lessen psychiatrie, die voor haar zeer confronterend uitpakken. Niet door de inhoud van de lessen, maar door de volgens haar denigrerende manier waarop haar medestudenten – en soms ook de docent – over psychiatrische patiënten spreken. Anna merkt dat ze zich langzamerhand slechter gaat voelen. Anna blijft iedere avond steeds langer gamen, wat ten koste gaat van haar slaap. Ook voelt ze zich te futloos om te gaan sporten, terwijl ze daar normaal zo van opknapt. Afspraken met anderen zegt ze standaard af, en ook is ze al weken niet naar haar fotografie cursus geweest, waar ze normaal zoveel plezier aan beleeft. Ze raakt achter met haar huiswerk en voelt zich op school steeds meer een kwetsbaar buitenbeentje, zeker na een meningsverschil met een klasgenootje waar ze al dagen van wakker ligt. Wanneer zij er tijdens praktijklessen niet meer aan ontkomt om haar mouwen op te stropen, raakt zij steeds verder geïsoleerd door de reacties in de groep op haar littekens. Anna vertelt de sociaal werker dat zij wil stoppen met de opleiding. Zij besluiten samen een gesprek aan te gaan met de decaan van Anna. Deze steunt het besluit van Anna om te stoppen. 'Als wij hadden geweten dat je met deze problematiek kampt, dan hadden we je nooit toegelaten', voegt zij daaraan toe. Anna's droom lijkt vervlogen.

Vervolg Casus Anna (een paar maanden later)

Anna incasseert de tegenslag vrij goed en besluit samen met haar sociaal werker om zich in te schrijven voor een mbo-opleiding. Regelmaat in de vorm van een dagbesteding zal Anna goeddoen.

De (on)mogelijkheden van de docent

De ervaren docent heeft zich zorgvuldig voorbereid op deze introductiedag van de mbo-4-opleiding MMZ (Medewerker Maatschappelijke Zorg). Hij heeft nog eens goed bekeken welke studenten hij vandaag in deze groep kan verwachten, welke administratieve zaken er nog geregeld moeten worden; de rondleiding door het roc-gebouw is gepland, de toelichting op het studieprogramma voorbereid, hij heeft kennismakingsvormen gekozen (die gaan niet over vroeger, maar over het heden en de nabije toekomst) en in de middag gaat hij met de studenten in gesprek over wederzijdse verwachtingen en laat hij hen zelf de spelregels formuleren over de omgang met elkaar. Ziezo, hij wrijft zich in zijn handen: 'Ik ben er klaar voor.'

Als hij tijdens de lunchpauze onderweg is naar de kopieermachine, wordt hij aangesproken door enkele studentes die op zoek zijn naar een verbandtrommel. Eén van hen heeft een snee in haar arm die kennelijk (opnieuw?) verbonden moet worden. De middag verloopt verder zonder 'bloed, zweet of tranen', en aan het eind van de middag vertrekt hij vermoeid maar tevreden naar huis.

Om een uur of tien 's avonds wordt hij thuis gebeld door Erika, één van de nieuwe studentes. Ze is helemaal overstuur omdat ze denkt dat haar medestudente Anna bezig is zichzelf zo te beschadigen met het snijden in haar arm, dat ze misschien wel haar polsen

door zal snijden. 'Straks is ze dood', snikt ze. De docent laat haar haar hart luchten, zegt dat het zo'n vaart niet zal lopen en belooft haar er de volgende ochtend op school de nodige aandacht aan te besteden. Er is die avond intensief telefoonverkeer geweest tussen een aantal van de studentes uit de nieuwe groep en dat heeft geleid tot toenemende zorg en opwinding over het snijden van Anna.

Als de docent op school komt, bereidt hij een collega voor op het starten van de nieuwe groep en roept daarna Anna bij zich. Hij laat haar kort uitleggen wat er aan de hand is en hoe ze daarmee is omgegaan (ze is erg gespannen of ze de school wel aan zal kunnen en is bang dat ze het opnieuw zal verpesten voor zichzelf en 'dan kan ik die dwang niet beheersen'). Hij maakt haar duidelijk dat ze welkom is in de groep, maar dat haar gesnij op school niet acceptabel is en al helemaal niet als ze daar allerlei groepsgenoten de stuipen mee op het lijf jaagt. 'Als je zo nodig moet snijden, dan doe je dat maar elders, maar niet op school.' Hij checkt wat zij voor hulpverleningscontacten heeft en maakt duidelijk dat zij door haar gedrag nu ook niet ontkomt aan een gesprek in de groep over de daar gerezen opwinding over haar. Hij neemt Anna mee naar de groep, waar ze opnieuw kort uitlegt wat haar probleem is. Ze maakt duidelijk dat ze spijt heeft van de opwinding die ze heeft veroorzaakt, dat de opleiding heel erg belangrijk voor haar is en dat ze haar groepsgenoten niet met haar problemen wil belasten. Haar medestudenten luchten hun hart over het gebeurde en de docent vraagt welke bejegening door de groepsgenoten voor Anna steunend is. Hij sluit na een halfuur af met de constatering dat ze van harte welkom is op school en in de groep, maar dat ze dan wel moet werken aan een andere manier van omgaan met haar problemen. Hij vat de afspraken daarover samen. Als hij Anna vraagt hoe zij dit gesprek in de groep vond, dan toont zij zich opgelucht. Ze heeft hoop gekregen dat ze erbij kan gaan horen.

Anna krijgt hulp van haar sociaal werker en leert beter om te gaan met haar problemen. Zo leert ze inzien dat signalen die ze eerst negeerde (zoals het afzeggen van afspraken, het minder sporten en minder slapen) signalen zijn die ze niet moet negeren maar waar ze juist mee aan de slag moet gaan. Ze komt erachter dat het haar helpt als ze zorgt voor minstens 8 uur slaap per nacht, haar huis op orde heeft en iedere avond haar ervaringen kort opschrijft in een dagboek, zodat ze er's nachts niet over gaat piekeren. Daarnaast heeft ze één keer in de drie weken een afspraak met haar sociaal werker en gaat ze één keer per week naar yoga. Dat alles helpt haar om fit te blijven.

Unique sellingpoint

Bij het kennismakingsgesprek in de beschermde woonvorm waar Anna graag stage wil lopen, maakt zij een goede indruk op de stagebegeleider. Ze toont zich gemotiveerd, open en leergierig. Als Anna haar ook vertelt over haar problemen en haar de littekens op haar armen laat zien, dan kijkt de stagebegeleider wel bedenkelijk. Anna weet haar ervan te overtuigen dat ze intussen beter met haar problemen om kan gaan en dat ze geleerd heeft haar dwang tot snijden te beheersen. Ze overweegt zelfs een plastisch chirurg in te schakelen om haar littekens weg te laten halen. De stagebegeleider neemt haar aan als stagiaire, maar verwacht wel van haar dat ze lange mouwen draagt, zodat de bewoners niet met haar psychiatrisch verleden geconfronteerd hoeven te worden. Anna gaat daarmee akkoord. Zij ontwikkelt zich goed in de stage-instelling en bouwt veel krediet op bij de bewoners door de manier waarop zij met hen omgaat. Als het in de zomer zo warm wordt dat haar lange mouwen alleen maar veel opmerkingen en ongemak over haar afroepen, besluit zij – in overleg met het team – tot haar coming out. Ze kleedt

zich met korte mouwen en zelfs zonder mouwen. Dat blijkt het begin van een ontwikkeling die parallel loopt aan haar professionele ontwikkeling. Voor de bewoners krijgt zij daarmee een voorbeeldfunctie (herstellen is dus mogelijk) en zij kan hun vertellen hoe zij weer greep heeft gekregen op haar leven. Professionals vragen haar om advies als zij geconfronteerd worden met bewoners met automutilatie en vragen haar een kritische positie in te nemen als het gaat om de bejegening van bewoners. Anna krijgt na het behalen van haar mbo-diploma een vaste aanstelling in de stage-instelling. Twee jaar later start ze in deeltijd met de hbo-opleiding SPH.

Maak op basis van de casus van Anna een passend Persoonlijk Actieplan. Laat hierin de volgende onderdelen van het plan aan bod komen.

- a *een contractdeel*: bedenk wie er allemaal betrokken zijn bij de ontwikkeling van het actieplan en tekenen voor de gemaakt afspraken.
- b *een lijst van hulpmiddelen die de student inventariseert*: welke zaken helpen Anna normaliter om zichzelf goed te voelen?
- c *mijn actieplan*: hoe zou je het gedrag van Anna omschrijven als het goed met haar gaat?
- d *mijn dagelijkse routineplan*: wat helpt Anna om gezond en evenwichtig te blijven?
- e *een lijst met 'triggers', gebeurtenissen of omstandigheden die maken dat ik me elendig voel*.
- f *een lijst met eerste waarschuwingssignalen*: welke signalen waarschuwen Anna of anderen dat er actie ondernomen moet worden? Wat zou ze bij dit soort signalen kunnen doen?
- g *omgaan met een dreigende crisis*: welke signalen maken duidelijk dat het echt veel slechter gaat met Anna? Wat zou Anna op zo'n moment nog kunnen doen?
- h *crisisplanning*: welke zorg heeft Anna nodig in het geval van een crisis?
- i *na de crisis*: terugblik en planning terugkeer.

Vervolg Casus Anna

Betekenenissen

Als Anna vanaf het podium de grote zaal in kijkt en deze arena met congresgangers ziet, voelt ze de spanning langzaam afnemen. 'Wat zou er mis kunnen gaan?' houdt ze zich voor. 'Allemaal hulpverleners, en ze luisteren, naar mij, naar mijn verhaal.'

Anna vertelt kort over de bron van haar lijden en de ontwikkeling van haar problematiek, maar richt zich vervolgens vooral op haar ervaringen met hulpverleners en andere betrokkenen die voor haar de betekenis hebben gekregen van 'sleutelfiguren'. Ze vertelt over de SPV'er die haar talenten heeft gezien in een periode dat haar leven vaak een en al ontredde was, over de pleegouders die haar een tijdelijk thuis hebben geboden, over haar angsten en isolement op de hbo-Verpleegkunde, over de therapie die haar heeft geholpen met de zelfbeschadiging op te houden en de betekenis van de ontmoeting met lotgenoten, over de roc-docent die haar op cruciale momenten duidelijk heeft gemaakt dat zij er net zo bij hoorde als ieder ander, en de vriendinnen die zij – mede daardoor – heeft gekregen tijdens haar opleidingsperiode op het roc, over de sociaal werker die haar als trouwe bondgenoot heeft gesteund bij het behalen van haar opleidingsdoelen, over de stagebegeleider, haar collega's in het team, enzovoort. 'Ze waren

er toen ik ze nodig had, ze hebben mijn talenten en kansen gezien toen ik daar zelf nog geen vertrouwen in had, ze hebben me geholpen om weer betrokken te raken en te leren. Ik ben trots dat ik het heb aangedurfd hen als mijn bondgenoten te zien en hun mijn vertrouwen heb gegeven.'

De bestrijding van stigmatisering en uitsluiting van mensen die – al of niet tijdelijk – bijzondere aandacht nodig hebben is belangrijker dan het uitvinden van weer nieuwe methoden en technieken, stelt ze tot slot. Ze haalt diep adem. Dat was dat. Haar stem sloeg soms wat over als het haar raakte wat ze zei; het zij zo.